

DISPARITY V ALOKÁCI A ČERPANÍ ZDROJOV S DÔRAZOM NA MARGINÁLNE REGIÓNY SLOVENSKA

Anton Michálek*

* Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava, geogami@savba.sk

Disparities in allocation and drawing of funds with the stress on marginal regions of Slovakia

Like in many other EU countries, the basic trend in the regional development of Slovakia is divergence. Increasing regional disparities multiply the adverse situation of economically weaker marginal regions. Stopping or changing this trend depends on the support provided by the EU Structural Funds (EU SF) and the State Budget (SB). Finances from these sources should be preferably allocated in marginal regions. This article has two aims. The first is to delimit marginal districts (in terms of socio-economic marginality) and the second is to analyse the drawing of funds first of all by the delimited marginal regions. Data issued by the Regional Database of the Statistical Office of the SR, Centre for Labour, Social Matters and the Family, and Central Information System were used in the presented analyses. On the basis of the applied methodology, 21 marginal districts with different level of marginality were identified in Slovakia. The results of the analyses show that only 4 of the marginal districts are in the group of 23 districts with the top amounts drawn. The above-mentioned and other results indicate that allocation or drawing on funds did not respect the rule of preference of the delimited marginal districts with the exception of the district of Rimavská Sobota.

Key words: regional differences, marginal regions, identification, allocation, use of resources, Slovakia

ÚVOD

Výrazné zmeny, ktorými v ostatných rokoch prechádzajú takmer všetky regióny sveta, sa rôznym spôsobom odzrkadľujú na ich rozvoji. Základnou tendenciou regionálneho vývoja je divergencia, ktorá zväčšuje regionálne rozdiely (Amstrong a Wickerman 1995, Martin 1999, OECD 2003, Guio 2005, Felsenstein a Portnov 2005, Orayen et al. 2006 a 2007, Dunfort 2009, Novotný 2010, Trudeau a McMorran 2011 a iní). Divergenciou regionálnych disparít sa napriek relatívne priaznivým ekonomickým výsledkom v ostatných rokoch¹ a všeobecne deklarovanej snahe podporiť² zaostávajúce regióny vyznačuje aj Slovensko (Gajdoš 2004 a 2008, Ira et al. 2005a, Ira et al., eds. 2005b, Korec 2005, Székely 2006, Korec a Ondoš 2007, Michálek 2004 a 2007, Matlovič a Matlovičová 2011, Podolák 2011 a iní). Nerovnosti sa zväčšujú takmer vo všetkých oblastiach ekonomického a sociálneho života a možno konštatovať, že bohaté a rozvinuté regióny ešte viac bohatnú a chudobné a menej rozvinuté ešte viac chudobnejú a zaostávajú. Narastanie regionálnych nerovností znásobuje aj tak veľmi nepriaznivú situáciu hospodársky slabších marginálnych regiónov,

¹ Miera rastu reálneho HDP je na Slovensku už niekoľko rokov nad priemerom krajín EÚ. Napr. v roku 2010 dosiahlo Slovensko 2. miesto v raste HDP v rámci 27 krajín EÚ. Táto percentuálna medziročná zmena dosiahla v uvedenom roku nárast o 4,4 % (priemer EÚ 2,1 %). V roku 2011 nárast o 3,2 %, v EÚ to bolo 1,5 % (Eurostat 2013).

ktoré zároveň prejavujú vyššiu mieru zraniteľnosti. Umocňujúca a zvýrazňujúca sa medziregionálna diferenciácia okrem iného veľmi nepriaznivo pôsobí na ďalší rozvoj marginálnych regiónov (z aspektu sociálno-ekonomickej marginality) a kvalitu života ich obyvateľov. Zhoršujúce sa ekonomické, sociálne a demografické parametre v marginálnych regiónoch sprevádzajú mnohé nežiaduce negatívne javy, akými sú napr. vysoká nezamestnanosť, nízke mzdy a príjmy, sociálna odkázanosť, slabá kúpyschopnosť, chudoba, sociálna exklúzia, vznik subkultúr, alkoholizmus a pod. Je všeobecne známe, že podmienky života obyvateľstva v týchto regiónoch sú zväčša veľmi ťažké a deprimujúce, pričom kvalita života obyvateľstva v týchto hospodársky, sociálne, ale aj kultúrne zaostávajúcích marginálnych regiónoch dosahuje nízku úroveň. Proces sociálno-ekonomickej marginalizácie sa na území Slovenska vyznačuje svojimi charakteristickými črtami a významne (negatívne) ovplyvňuje všetky dôležité aspekty života. Zastaveniu a zmene tejto nepriaznivej tendencie by mala napomôcť podpora zo štrukturálnych fondov EÚ (ďalej ŠF EÚ) a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky (ďalej ŠR SR). Príspevok má dva hlavné ciele. Prvým cieľom príspevku je vymedzenie marginálnych okresov (z aspektu vybraných sociálno-ekonomických parametrov marginality) ako cieľových území, do ktorých by mala smerovať najväčšia časť finančných prostriedkov z uvedených zdrojov. Druhým cieľom je analýza a zhodnotenie čerpania zdrojov na okresnej úrovni, najmä vzhľadom na vyčlenené marginálne okresy.

RELEVANTNOSŤ VÝSKUMU PROBLEMATIKY MARGINALITY A MARGINÁLNYCH REGIÓNOV

Marginalitu nemožno exaktne definovať, pretože predstavuje dynamický a diachronický jav, závislý od konkrétneho miesta výskytu a rozmanitej kombinácie faktorov, ktorými je determinovaný (Poláčková a Potomová 2011). Napriek tomu marginálne regióny nie sú abstraktným pojmom, ale reálnou entitou². Sú charakterizované zreteľným zaostávaním a nedostatkom integrácie do súčasných dominujúcich štruktúr, procesov a systémov zodpovedajúceho časového a priestorového kontextu, v niektorom alebo každom uvažovanom aspekte (Schmidt 1998). Marginálne regióny sa vyznačujú multidimenzionalnosťou, t. j. stretávajú sa v nich, resp. koncentrujú viaceré nepriaznivé javy a charakteristiky. Tieto môžu súvisieť s ich polohou (vnútornou alebo vonkajšou periférnosťou), fyzickogeografickými obmedzeniami, historickým vývojom, demografickými, ekonomickými, sociálnymi podmienkami a pod. Z tohto, ale aj z ďalších dôvodov (výskumných zámerov, cieľov, praktických dôvodov a pod.) prevažujú pri ich sledovaní, analýzach a identifikácii parciálne prístupy zamerané na vybraný(é) aspekt(y). Vychádzajúc z práce Leimgrubera (1994), ktorý stanovil štyri hlavné prístupy k marginálnym regiónom (geometrický, ekologický, ekonomický a sociálny), v príspevku z praktických dôvodov využívame parciálny prístup zameraný na sociálno-ekonomickú marginalitu regiónov. Sociálno-ekonomický prístup k výskumu marginálnych regiónov je založený

² V tejto súvislosti odporúčame pozrieť práce Leimgrubera (1994) a Cullena a Pretesa (1998), ktoré sa venujú teoretickým a terminologickým otázkam definovania marginality a marginálnych regiónov, resp. prezentácii výsledkov a významných poznatkov z oblasti teoreticko-konceptuálnych východísk a percepcie marginality a marginálnych regiónov.

najmä na aplikácii teórií a modelov regionálneho rozvoja vychádzajúcich z ekonomických modelov kombinovaných so sociálnym prístupom zameraným na sledovanie a identifikáciu príčin sociálnej marginalizácie a izolácie skupín obyvateľstva v priestore (Sommers a Mehretu 1998). Určenie úrovne marginality regiónov, resp. samotná identifikácia marginálnych regiónov vychádza z analýzy a evaluácie relevantných ekonomických a sociálnych faktorov diferencovaného charakteru, kontextu a ich vzťahu k marginalite. Z hľadiska komplexnosti sa častokrát pri identifikácii sociálno-ekonomickej marginality regiónov využívajú „nepriaznivé“ demografické charakteristiky, resp. posudzujú nepriaznivé hodnoty charakteristík, ktoré indikujú nevhodnú štruktúru obyvateľstva a nežiaduce javy a procesy regionálnych populácií. Zvlášť dôležité sú „nové“ demografické charakteristiky (javy, procesy a tendencie), ktoré sa pomerne rýchlo rozširujú v ostatných rokoch a ktoré výrazne ovplyvňujú marginalitu regiónov. Sociálno-ekonomická marginalita regiónov sa na Slovensku vyznačuje výraznou priestorovou koncentráciou. Kumulácia nepriaznivých javov na určitom území ju buď podmieňuje, alebo indikuje. Aj keď je v slovenskej odbornej literatúre marginalizovaným regiónom venovaná značná pozornosť, rýchla dynamika a intenzita procesu marginalizácie na Slovensku výrazne mení (zhoršuje) situáciu postihnutých regiónov, z čoho vyvstáva potreba jej nepretržitého sledovania. Sústavné sledovanie je potrebné aj z aspektu rôznych cieľov podpory marginálnych regiónov a ich populácií, pričom poznanie aktuálneho stavu je základným predpokladom úspešnosti rôznych programov. Táto skutočnosť poukazuje na relevanciu skúmania problematiky regionálnych nerovností, s dôrazom na najslabšie regióny, v ktorých život obyvateľstva je častokrát veľmi ťažký a deprimujúci. Keďže sú metodologické problémy identifikácie marginality regiónov podstatným a rozsiahlym problémom, v nasledujúcej časti sa stručne venujeme teoreticko-metodologickým východiskám výberu metódy a faktorov hodnotenia marginality regiónov.

TEORETICKÉ A METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ MARGINALITY A IDENTIFIKÁCIE MARGINÁLNYCH REGIÓNOV

Pri štúdiu marginálnych regiónov vzniklo viacero aspektov, ktoré sú syntetický geografický prístup nepostrádateľné. Vo všeobecnosti sa uznáva, že marginálne regióny vznikajú v oblastiach, kde sa stretáva priestorová, ekonomická, sociálna a politická marginalita. Väčšina autorov sa preto snaží vymedziť marginálne regióny prostredníctvom ich pozorovaných vlastností. V predmetnej literatúre (Darden 1989, Jussila et al. 1999, Larsen 2002, Davis 2003, Leimgruber 2004, Müller-Böker et al. 2004 a v ďalších) môžeme vidieť široké spektrum, rôzne zostavy a skupiny indikátorov marginality. V stredo európskych podmienkach patria medzi najčastejšie a najdôležitejšie nasledovné charakteristiky marginálnych regiónov: fyzicko-geografické obmedzenia, dlhotrvajúci historicky obmedzovaný rozvoj, odľahlosť a slabá dostupnosť do jadrových oblastí, horšia dostupnosť infraštruktúry, nestabilná ekonomická štruktúra založená najmä na produkcii primárneho sektora s málo diverzifikovanou výrobnou štruktúrou, nízky príjem na osobu, silne limitovaná možnosť zamestnania a vysoká dlhodobá nezamestnanosť, riedko zaľudnené oblasti s vysokým podielom starých obyvateľov, vysoká emigrácia z regiónu, nízka vzdelanostná úroveň, vysoký prirodzený prírastok, sociálno-kultúrna izolácia negatívne ovplyvňujúca

intenzitu lokálnej participácie obyvateľstva a ďalšie. Pri hodnotení vplyvu týchto faktorov na marginalitu územia a identifikáciu marginálnych regiónov sa v literatúre stretne s využitím celého radu rozličných metód. Medzi najvyužívanejšie patria exploratívne metódy základného štatistického opisu. Územná diferenciácia na základe štatistického popisu jedného alebo viacerých indikátorov marginality a kumulácia nepriaznivých štatistických hodnôt v určitých regiónoch vedie vo viacerých prácach k označeniu týchto regiónov ako marginálnych. Veľmi často sa marginalita identifikuje a hodnotí prostredníctvom súboru viacerých indikátorov alebo tvorbou menšieho počtu kompozitných (zložených) indexov. Tieto môžu byť špecificky zamerané na jeden druh marginality alebo viacero marginalít. Treťou, veľmi často využívanou skupinou metód identifikácie a hodnotenia marginality a marginálnych regiónov sú metódy viackriteriálnej štatistickej analýzy. Ich spoločným znakom je snaha o redukciu veľkého množstva indikátorov marginality s cieľom vytvoriť optimálny súbor, čo najvernejšie charakterizujúci špecifickú alebo kvázi komplexnú marginalitu daného regiónu. Medzi najvyužívanejšie metódy viackriteriálneho hodnotenia regiónov majúce za cieľ identifikovať marginálne regióny alebo odhaliť skryté súvislosti medzi jednotlivými faktormi generujúce marginalitu patrí napr. analýza hlavných komponentov, faktorová analýza a klastrová (zhluková) analýza. Každá z prezentovaných skupín metód má svoje prednosti, nedostatky i opodstatnenosť vo výskume, odkrýva časť poznania o marginálnych regiónoch a v niektorých prípadoch je možné ich výsledky kombinovať. Metódy identifikácie marginality by mali byť zvolené tak, aby sledovali účel, pre ktorý boli vybrané. Všeobecne sa dá povedať, že voľba konkrétnej metódy závisí na stanovenom celi výskumu.

VÝBER METÓDY A VYMEDZENIE INDIKÁTOROV MARGINALITY

Korektné konceptuálne východiská, metodické spracovanie a správny, odôvodnený a prehľadný výber indikátorov predstavujú základné predpoklady a východiská pre exaktnú identifikáciu marginálnych regiónov. V tomto príspevku vychádzame z konceptu sociálno-ekonomickej marginality, ktorý za marginálne regióny považuje hospodársky slabé regióny s nízkou ekonomickou výkonnosťou a aktivitou obyvateľstva. Sociálne dosahy ekonomického zaostávania – nezamestnanosť, nízku mzdu, sociálnu odkázanosť, starnutie, kratšiu dĺžku a nižšiu úroveň kvality života a pod., chápe ako dôsledky tohto zaostávania, teda ako sociálnu marginalitu. Výber metódy identifikácie marginálnych regiónov sme podriadili cieľu vybrať niektorú z menej časovo náročných metód, ktoré dokážu relatívne exaktne identifikovať marginálne regióny. Túto požiadavku z veľkej miery spĺňa metóda kvantilov zameraná na rozdelenie, usporiadanie a triedenie dosiahnutých hodnôt súboru (vybraných indikátorov marginality) na x rovnako početných častí. Konkrétne sme na identifikáciu marginálnych regiónov využili kvartilové rozdelenie, pričom extrémne negatívne hodnoty vybraných indikátorov identifikujú nielen marginalitu, ale aj jej stupeň. Pri koncipovaní indikátorov marginality sme vychádzali zo všeobecných zásad a požiadaviek kladených na indikátory marginality. Stanovili sme základné kritériá ich výberu, zadefinovali sme, aký má byť ich celkový počet, zastúpenie podľa dimenzií a relevantnosť vo vzťahu k marginalite. Jednotlivé indikátory, ktoré sme vybrali, sú transparentné, aktuálne, revidovateľné, vzá-

jomne zladené a relatívne ľahko dostupné. Vo viacerých empirických štúdiách bol overený ich vzťah a závislosť k marginalite. Každý z indikátorov zachytáva alebo vyjadruje určitý aspekt marginality, ktorý dokáže dostatočne a zrozumiteľne vysvetliť. My sme pri výbere ukazovateľov v zhode s uvedenými požiadavkami na indikátory marginality postupovali podľa štyroch kritérií. Prvým kritériom bola ich dostupnosť na požadovanej priestorovej úrovni (v našom prípade na úrovni okresov), druhým relevantnosť a vzťah (závislosť) k marginalite, tretím významnosť vzhľadom na slovenské pomery a štvrtým ich „syntetizujúca“ výpovednosť vzhľadom na marginalitu. Na základe uvedených kritérií sme vybrali osem relevantných indikátorov, z ktorých každý dokáže síce na rozdielnej úrovni, ale pomerne významne identifikovať aspekt marginality³. Sú to následovné indikátory: miera evidovanej nezamestnanosti I_1 , priemerná mesačná mzda zamestnancov I_2 , saldo sťahovania I_3 , počet podnikov nad 20 zamestnancov I_4 , podiel osôb v hmotnej núdzi z počtu obyvateľov I_5 , index starnutia I_6 , očakávaná stredná dĺžka života muži I_{7A} , očakávaná stredná dĺžka života ženy I_{7B} . Pri tvorbe uvedených indikátorov sme vychádzali z vybraných dát z regionálnej databázy ŠÚ SR a mesačných údajov o podiele osôb v hmotnej núdzi z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej ÚPSVaR) za rok 2005. Uvedené databázy sme využili pri tvorbe jednotlivých ukazovateľov, pomocou ktorých sme analyzovali situáciu v regiónoch z aspektu dosiahnutých hodnôt jednotlivých parametrov. Identifikáciu marginálnych regiónov sme teda uskutočnili na základe uvedenej metódy a pomocou analýzy spomenutých vybraných indikátorov.

ANALÝZA A IDENTIFIKÁCIA MARGINÁLNYCH REGIÓNOV NA SLOVENSKU

V prvom kroku práce sme všetky okresy Slovenska sledovali z aspektu vybraných relevantných indikátorov marginality, resp. hodnôt, ktoré dosiahli. V druhom kroku sme vypočítali hodnoty kvartilov všetkých indikátorov (viď. tab. 1). Pre indikátory I_1, I_5 a I_6 sú relevantné horné kvartily Q_3 a pre indikátory I_2, I_3, I_4, I_{7A} , a I_{7B} dolné kvartily Q_1 , ktoré charakterizujú nepriaznivé (najhoršie) hodnoty sledovaných indikátorov. Takto sme všetky okresy na základe kvartilového rozdelenia hodnôt zgrupovali do štyroch skupín. Následne sme identifikovali okresy, ktoré z aspektu sledovaných indikátorov dosiahli najhoršie hodnoty.

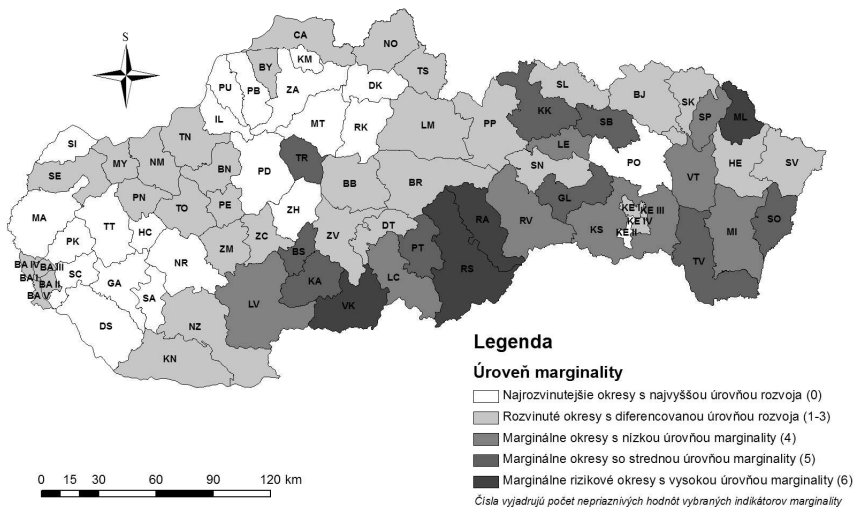
Tab. 1. Kvartilové rozdelenie hodnôt sledovaných indikátorov

Kvartily	I_1	I_2	I_3	I_4	I_5	I_6	I_{7A}	I_{7B}
25 (Q_1)	8,2	14 120	-1,9	42	3,4	96	68,6	77,1
50 (Q_2)	11,1	15 407	-0,3	94	5,9	121	69,9	78,0
75 (Q_3)	17,1	17 352	1,5	149	8,7	136	71,0	78,7

Zdroj: ŠÚ SR (2005a, 2005b), ÚPSVaR (2005), vlastné výpočty.

³ Sme si vedomí, že použitá metóda, výber i rozsah indikátorov mohli ovplyvniť konečné výsledky. Z tohto dôvodu sme konfrontovali naše zistenia s výsledkami iných autorov (Faltán et al. 1995, Gajdoš a Pašiak 1995, Rajčáková a Švecová 2002, Korec 2005, Džupinová et al. 2008 a Halás 2008). Z komparácie až na malé výnimky (týkajúce sa skôr stupňa marginality než vyčlenených MR), vyplýva významná zhoda vo výsledkoch, pokiaľ ide o kvantitu i priestorové rozmiestnenie marginálnych regiónov.

Tieto okresy charakterizoval dolný alebo horný kvartil hodnôt (podľa charakteru indikátora). Vychádzali sme z hypotézy, že nepriaznivé hodnoty sledovaných indikátorov dosiahnuté v niektorých okresoch (vysoké, resp. nízke) dokážu zreteľne odhaliť a jasne identifikovať ich marginalitu. Kritériom zaradenia okresu do skupiny marginálnych okresov bola skutočnosť, že okres aspoň v štyroch sledovaných indikátoroch dosiahol najhoršie hodnoty, t. j. patril do skupiny 20 okresov s najnepriaznivejšími hodnotami. Za marginálne okresy budeme teda považovať všetky okresy, ktoré dosiahli minimálne v štyroch indikátoroch marginálne hodnoty. Na základe tohto kritéria možno konštatovať, že z aspektu sledovaných indikátorov existuje na Slovensku viac ako štvrtina (presne 21) marginálnych okresov, avšak s rozdielnym stupňom, resp. úrovňou marginality (viď obr. 1). V rámci tejto skupiny marginálnych okresov sa najväčšou marginalitou vyznačujú okresy Rimavská Sobota, Revúca, Veľký Krtíš a Medzilaborce. Tieto okresy dosiahli najhoršie hodnoty až v šiestich indikátoroch. Deväť okresov (Kežmarok, Gelnica, Sabinov, Sobrance, Trebišov, Krupina, Poltár, Banská Štiavnica a Turčianske Teplice) dosiahlo nepriaznivé hodnoty v piatich indikátoroch a osem okresov (Košice-okolie, Vranov nad Topľou, Levoča, Michalovce, Rožňava, Stropkov, Lučenec a Levice) v štyroch indikátoroch. Až na jeden okres (Levice) sa prevažná väčšina identifikovaných marginálnych okresov nachádza na juhu stredného Slovenska a na východe republiky (obr. 1).

Obr. 1. Úroveň sociálno-ekonomickej marginality okresov Slovenska v roku 2005

ŠTRUKTURÁLNE FONDY A ICH VÝZNAM V REGIONÁLNO M ROZVOJI

Ako sme už uviedli, základnou tendenciou regionálneho vývoja je divergencia, ktorá zväčšuje regionálne rozdiely a znásobuje nepriaznivú situáciu hospodársky slabších regiónov. K zastaveniu a zmene tejto nepriaznivej tendencie by mala výrazne prispieť podpora zo štrukturálnych fondov EÚ doplnená zdrojmi zo štátnych rozpočtov. Finančné prostriedky z týchto zdrojov by mali

prednostne smerovať do určených problémových a zaostávajúcich marginálnych regiónov. Štrukturálne fondy sú nástroje podpornej politiky, ktoré Európska únia využíva na dosiahnutie svojich priorit. Spoločným cieľom a jednou z hlavných úloh čerpania a využitia finančných prostriedkov z uvedeného zdroja je pomáhať znižovaniu regionálnych disparít. Z tohto aspektu, ale aj z hľadiska ich objemu predstavujú štrukturálne fondy významný nástroj regionálnej politiky Slovenskej republiky. Za výdatnej pomoci týchto fondov sa okrem iného vytvára aj systém finančnej podpory lokálnych a regionálnych aktivít a podpory zaostávajúcim regiónom. Výsledkom čerpania a využitia týchto zdrojov by mal byť rozvoj zaostávajúcich marginálnych regiónov a znižovanie rozdielov medzi regiónmi. Spätnou väzbou a nevyhnutým predpokladom efektívnosti vynaložených prostriedkov by malo byť zhodnotenie sociálno-ekonomického rozvoja konkrétneho regiónu, ako aj hodnotenie dynamiky konvergencie regiónov. Problematika evaluácie regionálnych dosahov fiškálnej politiky a efektívneho využitia ŠF patrí v medzinárodnom meradle, ale aj na Slovensku, medzi nové témy, ktorým je potrebné venovať náležitú pozornosť. Analýzam regionálnych dosahov čerpania ŠF sa v zahraničí venuje čoraz viac autorov z rôznych vedných oblastí. Okrem iných sú to napr. Armstrong a Wells (2006), Bachtler a Wren (2006), Mohl a Hagen (2010) a ďalší. Regionálnym a lokálnym disparitám v alokácii a čerpaní zdrojov a čiastočne aj analýzám ich dosahov sa začínajú v ostatnom čase venovať i slovenskí geografi (Kramareková 2010, Matlovič a Matlovičová 2011 a iní).

ZÁSADY, CIELE A STRATEGICKÉ DOKUMENTY REGIONÁLNEJ POLITIKY NA SLOVENSKU

Základné zásady regionálnej politiky v SR obsahuje základný strategický dokument, ktorý prijala vláda SR v roku 2000 (vláda SR 2000). Podľa tohto dokumentu medzi ciele regionálnej politiky patrí harmonický a vyvážený rozvoj regiónov, znižovanie rozdielov medzi úrovňou rozvoja jednotlivých regiónov, podpora hospodárskeho a sociálneho rozvoja jednotlivých regiónov a aktivizácia ich nedostatočne využívaného potenciálu, podpora racionálneho využívania prírodných zdrojov a teda podpora trvalo udržateľného regionálneho rozvoja. Dokument zdôrazňuje potrebu sústrediť úsilie a prostriedky SR na podporu rozvoja najmä tých regiónov, ktoré vykazujú dlhodobu nižšiu ekonomickú výkonnosť a životnú úroveň. Druhým významným dokumentom regionálnej politiky SR je Národný strategický referenčný rámec (ďalej NSRR), ktorý vypracovalo Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja (ďalej MVARR) v roku 2007. Je zameraný na druhé programovacie obdobie pre roky 2007-2013. Jedným z jeho základných cieľov je konvergencia, čiže sústredenie pomoci regiónom, ktorých hrubý domáci produkt na obyvateľa za tri posledné roky pred prijatím nových nariadení nedosiahol 75 % priemeru krajín rozšírenej EÚ. V prípade Slovenska je to celé jeho územie s výnimkou Bratislavského kraja. Avšak uvedené územia na úrovni NUTS 3 sú značne heterogénne, a preto bolo potrebné v rámci nich vyčleniť a identifikovať najrizikovejšie územia na čo najnižšej priestorovej úrovni, do ktorých by prednostne mala smerovať finančná podpora z uvedených zdrojov. Z tohto dôvodu sme pre potreby predloženého príspevku vyčlenili marginálne okresy, ktoré by mali byť cieľovými územiami deklarovanej podpory.

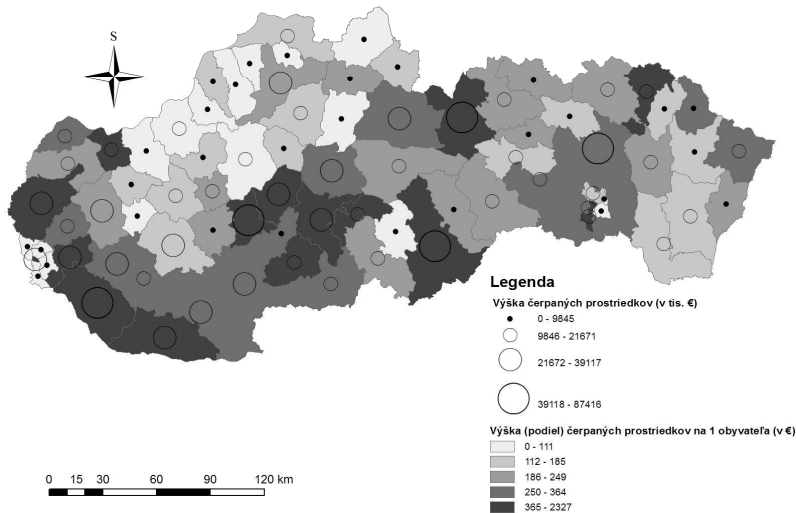
REALIZÁCIA DEKLAROVANEJ REGIONÁLNEJ POLITIKY

V tejto časti príspevku sa pokúsime odpovedať na otázku, či čerpané finančné zdroje pomoci zložené zo ŠF EÚ a ŠR SR smerovali do vyčlenených marginálnych regiónov. Pri regionálnych analýzach zameraných na alokáciu a čerpanie finančných zdrojov pomoci do regiónov boli použité vybrané dáta vládneho informačného systému ITMS⁴ na úrovni okresov. Na základe analýzy čerpania uvedených finančných zdrojov je možné indikovať, či prichádza, resp. v blízkej budúcnosti môže prísť k postupnému oslabovaniu divergencie regiónov a k zvráteniu tendencie nárastu regionálnych disparít na Slovensku. Predmetom nasledujúcej analýzy bude hodnotenie distribúcie (alokácie) finančných zdrojov pomoci v súlade s cieľom podpory zaostávajúcich regiónov a ich konvergencie. Pri analýze použijeme viaceré ukazovatele. Celkovú úroveň čerpania zdrojov v regiónoch budeme analyzovať a sledovať na základe výšky a podielu získaných prostriedkov do okresu z celkovej výšky alokovaných finančných prostriedkov (teda pomocou absolútnych a relatívnych hodnôt). Komparatívne analýzy budeme opierať o ukazovatele výšky získaných finančných prostriedkov v prepočte na jedného obyvateľa, indexu poradia a indexu preferencie. Na sledovanie priestorovej distribúcie finančných zdrojov, resp. koncentráciu čerpania finančných prostriedkov z uvedených zdrojov v okresoch využijeme koeficient koncentrácie a kartografické zobrazenie. S cieľom analyzovať správne smerovanie a alokácie detailnejšie sledujeme situáciu v marginálnych okresoch, do ktorých by prioritne mali smerovať uvedené finančné prostriedky. Predmetom nášho hodnotenia bude tok finančných zdrojov do jednotlivých okresov. Ako sme už uviedli, analyzovať budeme čerpané finančné zdroje pomoci zložené z dvoch zdrojov, a to zo ŠF EÚ a ŠR SR k 28. 02. 2010.

ANALÝZA ČERPANIA ZDROJOV V REGIÓNOCH NA ZÁKLADE ICH VÝŠKY A PODIELU

Ak analyzujeme úroveň čerpania zdrojov v okresoch na základe absolútnych hodnôt, môžeme vidieť výrazné rozdiely v čerpaní (viď obr. 2). Objem čerpaných prostriedkov sa pohyboval v intervale 0 až 87 415 670 eur. Najvyšším objemom čerpaných prostriedkov 87 415 670 eur sa vyznačoval okres Rimavská Sobota, nulové čerpanie vykázal okres Košice III. Vysoké čerpanie (nad 50 miliónov) vykázali ešte štyri okresy, a to Žarnovica, Poprad, Prešov a Dunajská Streda. Naopak, málo zdrojov (menej ako 5 miliónov eur) čerpalo desať okresov – Hlohovec, Bratislava V, Považská Bystrica, Stropkov, Medzilaborce, Turčianske Teplice, Poltár, Kysucké Nové Mesto, Bytča a spomínané Košice III. Uvedené okresy teda čerpali desaťkrát menej ako päť okresov s najvyšším čerpaním.

4 ITMS – Informačno technologický monitorovací systém je centrálny informačný systém, ktorý slúži na zabezpečenie jednotného spôsobu evidencie, spracovávania, exportu a monitorovania dát o programovaní, projektovom a finančnom riadení, kontrole a audite programov financovaných zo ŠF a Kohézneho fondu. ITMS je nástroj na zabezpečenie transparentnosti, kontrolovateľnosti a auditovateľnosti procesov čerpania týchto fondov. Informácie v ITMS sú hlavným zdrojom informácií pre vládu SR, verejnosť, národný monitorovací výbor pre ŠF a Európsku komisiu.

Obr. 2. Úroveň čerpanie zdrojov zo ŠF EÚ a ŠR SR v okresoch Slovenska (stav k 28. 2. 2010)

V tabuľke 2 je zachytené čerpanie zdrojov v 23 okresoch s najvyššou úrovňou čerpania na základe absolútnych (výšky) a relatívnych (podielu okresu) hodnôt.

Z 21 marginálnych okresov len štyri (Rimavská Sobota, Levice, Košice-okolie a Trebišov) sa nachádzajú v skupine 23 okresov s najvyššou výškou čerpania finančných zdrojov v absolútnych hodnotách. Uvedené štyri okresy spoločne vyčerpali 158 559 783 eur, t. j. len 11,9 % z celkovo čerpaných zdrojov, pričom viac ako polovicu zdrojov čerpal okres Rimavská Sobota – 6,6 %.

ANALÝZA ČERPANIA ZDROJOV V REGIÓNOCH POMOCOU INDEXU KONCENTRÁCIE

Ak charakterizujeme koncentráciu čerpania zdrojov v okresoch pomocou indexu koncentrácie na základe relatívnych hodnôt, môžeme vidieť, že viac ako polovica čerpaných zdrojov sa koncentruje v 18 okresoch (tab. 3).

Tieto okresy predstavujú 22,8 % z celkového počtu okresov a žije v nich 19,0 % obyvateľov. Z aspektu počtu okresov dosahuje index koncentrácie čerpania pomerne vysokú hodnotu 77,2, čo predstavuje významnú koncentráciu. Z hľadiska rozloženia obyvateľstva dosahuje index koncentrácie hodnotu 81,0 čo znamená, že z tohto aspektu vykazuje čerpanie zdrojov vysokú koncentráciu. Z 21 marginálnych okresov len tri (Rimavská Sobota, Krupina a Gelnica) sa nachádzajú v skupine 18 okresov s najvyššou koncentráciou čerpania (viď. tab. 3).

Tab. 2. Čerpanie finančných prostriedkov vybraných okresov zo ŠF EÚ a ŠR SR (stav k 28. 2. 2010) podľa výšky a podielu okresu na čerpaní

	Okres	Výška čerpaných prostriedkov (€)		Okres	Podiel okresu
1	Rimavská Sobota	87 415 670	1	Rimavská Sobota	6,57
2	Žarnovica	62 148 786	2	Žarnovica	4,67
3	Poprad	52 382 548	3	Poprad	3,94
4	Prešov	52 316 713	4	Prešov	3,93
5	Dunajská Streda	51 502 074	5	Dunajská Streda	3,87
6	Komárno	39 117 205	6	Komárno	2,94
7	Žilina	38 819 159	7	Žilina	2,92
8	Nové Zámky	38 258 812	8	Nové Zámky	2,88
9	Banská Bystrica	35 499 363	9	Banská Bystrica	2,67
10	Galanta	31 944 214	10	Galanta	2,40
11	Levice	29 929 573	11	Levice	2,25
12	Malacky	29 657 994	12	Malacky	2,23
13	Žiar nad Hronom	29 279 299	13	Žiar nad Hronom	2,20
14	Senec	29 277 179	14	Senec	2,20
15	Bratislava I.	27 690 386	15	Bratislava I.	2,08
16	Liptovský Mikuláš	26 645 311	16	Liptovský Mikuláš	2,00
17	Nitra	25 953 674	17	Nitra	1,95
18	Trnava	25 238 404	18	Trnava	1,90
19	Zvolen	24 905 395	19	Zvolen	1,87
20	Košice-okolie	21 670 856	20	Košice-okolie	1,63
21	Trebišov	19 543 684	21	Trebišov	1,47
22	Košice II.	19 389 953	22	Košice II.	1,46
23	Bardejov	18 940 649	23	Bardejov	1,42

Zdroj: MPSVaR (2012), MVaRR (2007), vlastné spracovanie.

Poznámka: šedé pozadie majú marginálne okresy.

Tab. 3. Čerpanie finančných prostriedkov vybraných okresov zo ŠF EÚ a ŠR SR (stav k 28. 2. 2010) na obyvateľa, podľa indexu poradia a indexu preferencie

	Okres	Podiel na jedného obyvateľa	Index poradia (Ipo)	Index preferencie (Ipe)
1	Žarnovica	2 326,6	0	13,41
2	Rimavská Sobota	1 056,3	1	4,32
3	Bratislava I.	674,0	1	3,87
4	Košice III.	655,0	-2	4,94
5	Žiar nad Hronom	617,4	0	2,56
6	Svidník	528,6	12	0,62
7	Poprad	498,6	7	1,08
8	Krupina	452,8	1	1,85
9	Detva	451,9	-2	2,37
10	Senec	440,9	0	1,53
11	Dunajská Streda	434,2	4	1,01
12	Myjava	433,5	-6	2,50
13	Malacky	424,1	3	0,70
14	Zvolen	368,7	-6	1,94
15	Komárno	367,6	2	0,67
16	Liptovský Mikuláš	363,7	-5	1,48
17	Skalica	357,9	-4	1,34
18	Gelnica	351,1	-6	1,43

Zdroj: MPSVaR (2012), MVaRR (2007), vlastné spracovanie.

Poznámka: šedé pozadie majú marginálne okresy.

ANALÝZA ČERPANIA ZDROJOV POMOCOU INDEXU PORADIA A PREFERENCIE

Preferované okresy môžeme identifikovať na základe hodnôt indexu poradia a hodnoty indexu preferencie. Index poradia a index preferencie analyzujeme v okresoch, v ktorých sa koncentrovala viac ako polovica čerpaných zdrojov z aspektu relatívnych hodnôt, teda v prepočte na jedného obyvateľa. Hodnoty indexu poradia vyjadrujú rozdiel v poradí podľa získanej pomoci a v poradí podľa podielu okresov na celkovom počte obyvateľov. Ako môžeme vidieť z tab. 3, osem okresov sa vyznačuje lepším poradím z aspektu podielu ich čerpania ako poradím z hľadiska podielu na obyvateľstve. Najlepšiu pozíciu dosiahol okres Svidník, ktorý z aspektu podielu čerpania je na 6. mieste a z aspektu podielu obyvateľstva na 18. mieste. Podľa poradia si „polepšil“ až o 12 miest. Významne si zlepšili pozíciu i okresy Poprad o sedem miest (7/14) a Dunajská Streda o štyri miesta (11/15). Na opačnej strane spektra sa nachádza sedem okresov, ktoré dosiahli záporné hodnoty a teda si pri porovnaní oboch poradí

z aspektu ich podielov „pohoršili“. Najhoršiu pozíciu dosiahli okresy Gelnica (18/12), Zvolen (14/18) a Myjava (12/6), ktoré zhodne klesli o šesť miest. O päť miest si zhoršil poradie Liptovský Mikuláš (16/11) a o štyri miesta Skalica (17/13). Tri okresy Žarnovica, Žiar nad Hronom a Senec si zachovali rovnaké poradie z aspektu obidvoch sledovaných ukazovateľov. Index preferencie identifikuje preferované okresy na základe pomeru medzi ich podielom na získanej pomoci a ich podielom na celkovom počte obyvateľov. Ak index preferencie nadobúda hodnoty vyššie ako jedna, znamená to, že región zaradíme medzi preferované okresy. Naopak, ak je index preferencie menší ako 1, tak ho zaradíme medzi nepreferované okresy. Ako môžeme vidieť v tab. 3, väčšina okresov (15) je preferovaných a len tri dosiahli nižšie hodnoty ako 1 (Malacky, Komárno a Svidník). Najvyššie hodnoty indexu dosiahli okresy Žarnovica (13,41), Košice II (4,94), Rimavská Sobota (4,32), Bratislava I (3,87) a iné.

ANALÝZA ČERPANIA ZDROJOV NA ZÁKLADE ALOKÁCIE DO MARGINÁLNYCH REGIÓNOV

Z uvedených analýz (podľa výšky čerpania, koncentrácie a indexov) jednoznačne vyplýva, že alokácia financií v sledovanom období nesmerovala prednostne do marginálnych okresov s výnimkou okresu Rimavská Sobota. Z tohto dôvodu sme sa detailnejšie venovali analýze čerpania finančných zdrojov vo vyčlenených marginálnych okresoch Slovenska (viď tab. 4).

Ak analyzujeme úroveň čerpania zdrojov v marginálnych okresoch na základe absolútnych hodnôt, môžeme vidieť výrazné rozdiely (tab. 4). Objem čerpaných prostriedkov sa pohybuje v intervale 2 021 759 až 87 415 670 eur. Najvyšším objemom čerpaných prostriedkov 87 415 670 eur sa vyznačoval okres Rimavská Sobota, najnižšie čerpanie 2 021 759 vykázal okres Poltár. Veľmi málo zdrojov (menej ako 10 miliónov eur) čerpalo až deväť marginálnych okresov. Ak charakterizujeme koncentráciu čerpania zdrojov v marginálnych okresoch na základe relatívnych hodnôt, môžeme vidieť, že tieto okresy predstavujú 26,6 % z celkového počtu okresov, žilo v nich 1 108 229 obyvateľov (stav k roku 2010), čo je 20,4 % a čerpali 25,9 % z celkového objemu čerpaných zdrojov. Znamená to, že ich podiel na čerpaní síce prevyšuje ich podiel na obyvateľstve, ale toto mierne prevýšenie indikuje nedostatočné čerpanie zdrojov. Ak charakterizujeme koncentráciu čerpania zdrojov v marginálnych okresoch na základe hodnôt indexu poradia, z tab. 4 zistíme, že desať okresov sa vyznačuje lepším poradím z aspektu podielu ich čerpania ako poradím z ich podielu na obyvateľstve. Najlepšiu pozíciu dosiahli okresy Michalovce a Trebišov, ktoré z aspektu podielu čerpania dosiahli o 16, resp. o 13 miest lepšiu pozíciu než im prislúchala z hľadiska podielu na obyvateľstve. Na druhej strane, 11 marginálnych okresov sa vyznačuje horším poradím z aspektu podielu ich čerpania ako podielu na obyvateľstve. Podľa poradia si najviac „pohoršili“ okresy Banská Štiavnica (o 15 miest), Krupina (14), Medzilaborce (14) a Gelnica (o 11 miest). Ak charakterizujeme koncentráciu čerpania zdrojov v marginálnych okresoch na základe hodnôt indexu preferencie, vidíme, že len osem okresov možno považovať za preferované okresy (vyznačujú sa vyšším podielom na čerpaní ako podielom na obyvateľstve). Výrazne najlepšiu hodnotu dosiahol okres Rimavská Sobota (4,32), ktorý z aspektu podielu čerpania

dosiahol viac ako štvornásobne vyšší podiel ako je jeho podiel na obyvateľstve. Zostávajúcich 13 marginálnych okresov dosiahlo nižší podiel na čerpaní ako na obyvateľstve, pričom výrazne najhoršiu hodnotu dosiahol okres Poltár (0,37).

Tab. 4. Čerpanie finančných prostriedkov v marginálnych okresov zo ŠF EÚ a ŠR SR (stav k 28.2.2010)

Okres	Čerpanie (v eurách)	Výška čerpania na obyvateľa	Podiel okresu na čerpaní	Podiel čerpania okresu na obyvateľa	Index poradia (Ipo)	Index preferencie (Ipe)
RS	87 415 670	1 056	6,57	1,52	-3	4,32
RA	7 629 345	189	0,57	0,74	3	0,77
VK	11 740 482	257	0,88	0,84	-5	1,05
ML	3 079 535	256	0,23	0,22	-14	1,04
KK	13 966 503	203	1,05	1,27	6	0,83
GL	11 037 887	351	0,83	0,58	-11	1,43
SB	7 912 579	137	0,59	1,06	9	0,56
SO	5 242 869	226	0,39	0,43	-6	0,92
TV	19 543 684	186	1,47	1,94	13	0,76
KA	10 236 302	453	0,77	0,42	-14	1,85
PT	2 021 759	90	0,15	0,41	4	0,37
BS	5 050 670	304	0,38	0,31	-15	1,24
TR	2 179 544	131	0,16	0,31	1	0,53
KS	21 670 856	327	1,63	1,24	-4	1,32
VT	16 929 081	213	1,27	1,46	5	0,87
LE	6 823 427	206	0,51	0,61	-1	0,84
MI	16 174 283	147	1,22	2,03	16	0,60
RV	12 977 195	210	0,98	1,14	2	0,86
SP	3 297 292	159	0,25	0,38	-1	0,65
LC	14 323 672	193	1,08	1,34	8	0,80
LV	29 929 573	255	2,25	2,16	7	1,04

Zdroj: MPSVaR, vlastné spracovanie.

Skratky okresov: RS – Rimavská Sobota, RA – Revúca, VK – Veľký Krtíš, ML – Medzilaborce, KK – Kežmarok, GL – Gelnica, SB – Sabinov, SO – Sobrance, TV – Trebišov, KA – Krupina, PT – Poltár, BS – Banská Štiavnica, TR – Turčianske Teplice, KS – Košice-okolie, VT – Vranov nad Topľou, LE – Levoča, MI – Michalovce, RV – Rožňava, SP – Stropkov, LC – Lučenec, LV – Levice.

EVALUÁCIA VÝSLEDKOV REGIONÁLNEJ ANALÝZY ČERPANIA ZDROJOV V OKRESOCH SLOVENSKA

Pohľad na potreby rozvoja marginálnych okresov, ktorých podiel na celkovej podpore len mierne prevýšil ich podiel na počte obyvateľov, indikuje, že ich čerpanie je vzhľadom na ich zaostávanie nedostatočné. Sumarizujúc hodnotenie regionálnej politiky na Slovensku môžeme prostredníctvom uvedenej analýzy konštatovať, že čerpanie neodráža v plnej miere prioritu zjemnenia disparít

medzi okresmi. Nasvedčuje tomu aj skutočnosť, že z 21 marginálnych okresov Slovenska, len sedem čerpalo zdroje tesne nad priemerom a len jeden okres získal významné investície. Ak charakterizujeme okresy z aspektu ich podielu na celkovom čerpaní, môžeme konštatovať, že z 23 okresov s najvyšším podielom čerpania len štyri z nich (Rimavská Sobota, Levice, Košice-okolie a Trebišov) sú marginálne okresy. Ak charakterizujeme okresy z aspektu výšky čerpania na jedného obyvateľa, z 18 okresov s najvyšším čerpaním na obyvateľa len tri patria do skupiny marginálnych okresov (Rimavská Sobota, Krupina a Gelnica). Ak charakterizujeme okresy z aspektu výšky čerpania podľa obidvoch kritérií, resp. ich poradia, môžeme konštatovať, že len jeden z nich patrí do skupiny marginálnych okresov (Rimavská Sobota). Zo šiestich marginálnych okresov s priaznivým čerpaním zdrojov (či už z aspektu absolútnej výšky čerpania, alebo na obyvateľa), tri sa nachádzajú na východe (Gelnica, Košice-okolie a Trebišov), dva na juhu (Rimavská Sobota a Krupina) a jeden (Levice) na západe Slovenska. Okres Rimavská Sobota zo všetkých marginálnych regiónov vo všetkých sledovaných ukazovateľov dosahuje najpriaznivejšie hodnoty čerpania. Vysoká podpora okresom južného Slovenska (od Dunajskej Stredy až po okres Košice-okolie) a zvlášť okresu Rimavská Sobota, môže v značnej časti súvisieť s politickou afinitou a vedením rezortov (pôvodom a straníckou príslušnosťou oboch ministrov), ktoré niesli zodpovednosť za regionálny rozvoj a rozvoj poľnohospodárskych a vidieckych regiónov v prvej časti sledovaného obdobia⁵. Z uvedených výsledkov a ich hodnotenia je zrejmé, že alokácia a čerpanie zdrojov na úrovni okresov stimulovali skôr (až na výnimky) prehlbovanie zaostávania prevažnej väčšiny marginálnych okresov za ostatnými okresmi Slovenska.

ZÁVER

Objektom nášho záujmu bola analýza, identifikácia a evaluácia regionálnych disparít v alokácii a čerpaní zdrojov s dôrazom na vyčlenené marginálne regióny (okresy) Slovenska. Na základe skupiny vybraných relevantných ukazovateľov sociálno-ekonomickej marginality sme na Slovensku identifikovali 21 marginálnych okresov s rôznym stupňom marginality, ktoré sme následne sledovali v súvislosti s úrovňou čerpania finančných zdrojov určených na ich rozvoj. Z uvedených analýz (podľa výšky čerpania, koncentrácie a indexov) možno konštatovať výrazne diferencovanú úroveň čerpania medzi sledovanými regiónmi i medzi marginálnymi regiónmi navzájom. Zo získaných výsledkov jednoznačne vyplýva, že alokácia financií v sledovanom období nesmerovala vo zvýšenej miere (s výnimkou okresu Rimavská Sobota) prednostne do vyčlenených marginálnych okresov. Prínos príspevku spočíva v analýze, ale najmä evaluácii alokácie významných finančných prostriedkov z uvedených zdrojov do regiónov. Ide o pilotnú analýzu a prvotné hodnotenie alokácie a čerpania zdrojov na priestorovej úrovni okresov Slovenska. Výsledky poukazujú na skutočnosť, že napriek opakovaným deklarovaným vyjadreniam zo strany rôznych aktérov o podpore marginálnych regiónov, je reálna situácia v týchto regiónoch v značnej diskrepancii s týmito vyjadreniami.

⁵ Íslo o dôležité obdobie, keď boli pripravované a schvaľované mnohé projekty financované v ďalších rokoch.

Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu č. 2/0112/12 financovaného grantovou agentúrou VEGA.

LITERATÚRA

- AMSTRONG, H. W., WICKERMAN, R. W. (1995). *Convergence and divergence among Europe regions*. London (Pion).
- ARMSTRONG, H., WELLS, P. (2006). Structural funds and the evaluation of community economic development initiatives in the UK: a critical perspective. *Regional Studies*, 40, 259-272.
- BACHTLER, J., WREN, C. (2006). Evaluation of European Union cohesion policy: research question and policy challenges. *Regional Studies*, 40, 143-153.
- CULLEN, B. T., PRETES, M. (1998). Perceptions of marginality in the United States and Canada. In Jussila, H., Limegruber, R. W., Majoral, R., eds. *Perception of marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality*. Aldershot (Ashgate Publishing), pp. 183-194.
- DARDEN, J. (1989). Blacks and other racial minorities: the significance of colour in inequality. *Urban Geography*, 10, 562-577.
- DAVIS, B. (2003). Marginality in a pluralistic society. *Eye On Psi Chi* 2, 1, 1-4.
- DUNFORT, M. (2009). Regional inequalities. In Kitchin, R., Thrift, N., eds. *International encyclopedia of human geography, Volume 9*. Amsterdam (Elsevier), pp. 236-245.
- DŽUPINOVÁ, E., HALÁS, M., HORNÁK, M., HURBÁNEK, P., KÁCEROVÁ, M., MICHNIAK, D., ONDOŠ, S., ROCHOVSKÁ, A. (2008). *Periférnosť a priestorová polarizácia na území Slovenska*. Bratislava (Geo-grafika).
- EUROSTAT (2013). *Statistics*, [Online]. Dostupné na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/Page/portal/statistics/themes> [cit. 06-03-2013].
- FALŤAN, Ľ., GAJDOŠ, P., PAŠIAK, J. (1995). Marginálne územia na Slovensku – história a súčasnosť. *Sociológia*, 27(1-2), 31-38.
- FELSENSTEIN, D., PORTNOV, B. A. (2005). *Regional disparities in small countries*. Berlin - Heilderberg (Verlag).
- GAJDOŠ, P., PAŠIAK, J. (1995). *Vývoj sociálno-ekologickej situácie slovenskej spoločnosti*. Bratislava (Veda).
- GAJDOŠ, P. (2004). Typológia regionálnej diferenciácie SR. In Falťan, Ľ., Pašiak, J., eds. *Regionálny rozvoj Slovenska. Východiská a súčasný stav*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), pp. 54-79.
- GAJDOŠ, P. (2008). Current state and development of regional disparities in Slovakia (with emphasis on underdeveloped regions). In Gajdoš, P., ed., *Regional disparities in Central Europe*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), pp. 98-115.
- GUIO, A. C. (2005). Income poverty and social exclusion in the EU 25. In *Statistics in focus. Population and social conditions 13*. Luxembourg (Eurostat).
- HALÁS, M. (2008). Priestorová polarizácia spoločnosti s detailným pohľadom na periférne regióny Slovenska. *Sociologický časopis*, 44, 349-369.
- IRA, V., MÍCHÁLEK, A., PODOLÁK, P. (2005a). Kvalita života a jej regionálna diferenciácia v SR. *Životné prostredie*, 39, 290-294.
- IRA, V., PAŠIAK, J., FALŤAN, Ľ., GAJDOŠ, P., eds. (2005b). *Podoby regionálnych odlišností na Slovensku: príklady vybraných okresov*. Bratislava (Sociologický ústav SAV).
- JUSSILA, H., MAJORAL, R., MUTAMBIKIRWA, C. C. (1999). *Marginality in space – past, present and future: theoretical and methodological aspects of cultural, social and economical parameters of marginal and critical regions*. Aldershot (Ashgate Publishing Ltd.).
- KOREC, P. (2005). *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989-2004. (Identifikácia menej rozvinutých regiónov Slovenska)*. Bratislava (Geo-grafika).

- KOREC, P., ONDOŠ, S. (2007). Historické a geografické aspekty regionálnej divergencie na Slovensku. In *Česká geografie v evropském prostoru*. České Budějovice (Jihočeská univerzita), pp. 626-633.
- KRAMÁREKOVÁ, H. (2010). Priestorové aspekty čerpania štrukturálnych fondov v Nitrianskom samosprávnom kraji v rokoch 2004-2006. *Geografický časopis*, 62, 347-373.
- LARSEN, J. E. (2002). *Who cares about and for marginal people? Danish Social Science Research Council*, [Online] Dostupné na: www.ihis.aau.dk/gep/publicationer/nr3.pdf [cit. 23-11-2004].
- LEIMGRUBER, W. (1994). Marginality and marginal regions: problems of definition. In Chang-Yi, Chang, D., eds. *Marginality and development issues in marginal regions, Proceedings of the IGU Study Group "Development issues in marginal regions"*. Taipei (National Taiwan University), pp. 1-18.
- LEIMGRUBER, W. (2004). *Between global and local: marginality and marginal regions in the context of globalization and deregulation*. Aldershot (Burlington).
- MARTIN, R. (1999). *The regional dimension in European public policy: convergence or divergence?* New York (Palgrave Publishers).
- MATLOVIC, R., MATLOVIČOVÁ, K. (2011). Regionálne disparity a ich riešenie na Slovensku v rozličných kontextoch. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis. Folia Geographica*, 53(18), 8-87.
- MICHÁLEK, A. (2004). Vývoj a súčasný stav regionálnej štruktúry a regionálnych disparít na Slovensku. In Ira, V., Vaishar, A., eds. *Časopriestorové aspekty transformačných procesov v Českej republike a v Slovenskej republike*. Bratislava (Geografický ústav SAV), pp. 78-83.
- MICHÁLEK, A. (2007). Regionálne mzdové nerovnosti na Slovensku. *Geografický časopis*, 59, 181-209.
- MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINA SR (2012). *Informačno technologický monitorovací systém (ITMS)*, [Online]. Dostupné na: <http://www.esf.gov.sk/new/index.php?SMC=1&id=2017> [cit. 15-11-2012].
- MINISTERSTVO VÝSTAVBY A REGIONÁLNEHO ROZVOJA SR (2007). *Národný strategický referenčný rámec SR 2007-2013*, [Online]. Dostupné na: <http://www.nsr.sk/narodny-strategicky-referencny-ramec-2007-2013> [cit. 19-12-2012].
- MOHL, P., HAGEN, T. (2010). Do EU structural funds promote regional growth? New evidence from various panel data approaches. *Regional Science and Urban Economics*, 40, 353-365.
- MÜLLER-BÖKER, U., GEIGER, D., GEISER, U., KANSAKAR, V. B. S., KOLLMAIR, M., MOLESWORTH, K., SULERI, A. (2004). Sustainable development in marginal regions of South Asia. In Hurni, H., Wiesmann, U., Schertenleib, R., eds. *Research for mitigating syndromes of global change; A trans-disciplinary appraisal of selected Myrdal, G. 1957. Economic theory and underdeveloped regions*. London (Duckworth), pp. 225-261.
- NOVOTNÝ, J. (2010). Regionální ekonomická konvergence, divergence a další aspekty distribuční dynamiky evropských regionů v období 1992-2006. *Politická ekonomie*, 2, 166-185.
- OECD (2003). *Geographic concentration and territorial disparity in OECD countries*. Paris (OECD Publications Service).
- ORAYEN, R. E., PASCUAL, P., RAPÚN, M. (2006). Regional polarization in the European Union. *European Planning Studies*, 14, 459-484.
- ORAYEN, R. E., PASCUAL, P., RAPÚN, M. (2007). The dynamics of regional disparities in Central and Eastern Europe during transition. *European Planning Studies*, 15, 1397-1421.
- PODOLÁK, P. (2011). Migrácia obyvateľstva a sociálno-ekonomické disparity regiónov Slovenska. In *Transfer: veda – výskum – prenos technológií do praxe*, 3 (1), p. 21.

- POLÁČKOVÁ, L., POTOMOVÁ, J. (2011). Aspekty vzťahu transformácie priemyslu a marginality vo vybraných regiónoch Slovenska. *Geografický časopis*, 63, 253-273.
- RAJČÁKOVÁ, E., ŠVECOVÁ, A. (2002). Postavenie okresov a krajov Slovenska z hľadiska hodnotenia vybraných sociálnych a ekonomických znakov. *Geographia Slovaca*, 18, 167-175.
- SCHMIDT, M. (1998). An integrated systemic approach to marginal regions: from definition to development policies. In Jussila, H., Limegruber, R. W., Majoral, R., eds. *Perception of marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality*. Aldershot (Ashgate), pp. 45-66.
- SOMMERS, L. M., MEHRETU, A. (1998). International perspectives on socio-spatial marginality. In Jussila, H., Limegruber, R. W., Majoral, R., eds. *Perception of marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality*. Aldershot (Ashgate), pp. 135-145.
- SZÉKELY, V. (2006). Regionálne rozdiely vo vývoji priemyslu na Slovensku po roku 1989. In *Regionálna diferenciácia Slovenska v podkladových štúdiách: subtéma 2. Analýza kontextu a dopadov transformačných systémových zmien (po r. 1989) na regionálne disponibility. Dimenzia hospodárska*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), pp. 292-305.
- ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR (2005a). *Ukazovatele ekonomického vývoja SR a za regióny*, [Online]. Dostupné na: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=20> [cit: 2-1-2012].
- ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR (2005b). *Demografia a sociálne štatistiky SR a za regióny*, [Online]. Dostupné na: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=2434> [cit: 3-1-2012].
- TRUDEAU, D., McMORRAN, CH. (2011). Geographies of marginalization. In Del Casino, V. J. Jr., Thomas, M. E., Cloke, P., Panelli, R., eds. *A companion to social geography*. Chichester (Wiley-Blackwell).
- ÚPSVAR (2005). *Databáza UPSVaR*, [Online]. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/statistiky/mesačne/databáza2005/hmotná_núdz [cit: 8-10-2012].
- VLÁDA SR (2000). *Zásady regionálnej politiky Slovenskej republiky. Uznesenie vlády SR č. 725/2000 zo dňa 13.9.2000*, [Online]. Dostupné na: <http://www.build.gov.sk/mvrrsr/source/document/001436.pdf> [cit: 13-1-2013].

Anton Michálek

DISPARITIES IN ALLOCATION AND DRAWING OF FUNDS WITH THE STRESS ON MARGINAL REGIONS OF SLOVAKIA

The basic trend in regional development in Slovakia is divergence, which increases regional disparities. Increase of regional disparities multiplies the adverse situation of economically weaker marginal regions and in turn makes them more vulnerable. The increasing interregional differentiation also affects the further development of marginal regions. It worsens their economic, social and demographic parameters and leads to the increase of incidence of other undesirable phenomena. Stopping or changing this trend depends on the support provided by the EU Structural Funds (EU SF) and the State Budget (SB). Finances from these sources should be preferably allocated in marginal regions (in terms of socio-economic marginality). This article has two aims. The first is to delimit marginal regions (districts) as the target areas where the biggest part of the quoted resources should be allocated. The second aim is to analyse the drawing of the funds on the district level, first of all by the delimited marginal districts.

Data issued by the Regional Database of the Statistical Office of the SR, Centre for Labour, Social Matters and the Family were used for the identification of marginal re-

gions and those from the governmental Central Information System were used in the analysis concerning the use of resources.

The results of the analyses show that only 4 of 21 marginal districts are in the group of 23 districts with the highest amounts drawn. In absolute amounts they are the district of Rimavská Sobota, Levice, Košice – environs, and Trebišov. In relative numbers it is Rimavská Sobota, Krupina, and Gelnica. These four districts drew a total of 158,559,783 eur, representing 11.9% of all drawn funds while more than half of this amount (6.6%) went to the district of Rimavská Sobota. The carried out analyses (by drawn amounts, concentration and indexes) definitely show that the financial resources in the given interval were not allocated in a way that gave preference to the delimited marginal districts with the exception of the district of Rimavská Sobota.

Translated by H. Contrerasová